

*Галина Шумицька,
канд. філол. наук, доц.,
Василь Путрашик,
ст. викладач,
м. Ужгород*

МОВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ В ПРОЄКЦІЯХ ОНЛАЙНОВОГО МЕДІАПРОСТОРУ ЗАКАРПАТТЯ

Весна й літо 2019 року, позначені в Україні передусім виборами Президента й нового складу парламенту, стали багатими й на події мовнополітичного характеру.

Так, 13 березня Кабмін схвалив проєкт закону «Про повну загальну середню освіту», у якому закладені три моделі впровадження мовної статті закону «Про освіту» з урахуванням

висновків Венеціанської комісії, зважаючи на три критерії: вразливість мови; мовне середовище, у якому проживає меншина; мовна група, до якої належить відповідна мова [1].

У наказі № 399 від 27 березня Міністерство освіти і науки затвердило дорожню карту імплементації мовної статті закону «Про освіту» на 2019–2023 роки [2], що передбачає створення державних стандартів вивчення української мови в школі як рідної та для національних меншин; проведення ЗНО з української із завданнями, складеними відповідно до стандарту для учнів з національних меншин; створення нормативно-правової бази для розробки двомовних підручників тощо.

25 квітня народні депутати України ухвалили закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3]. У відповідь представники «Опозиційного блоку» зареєстрували кілька проєктів постанов про скасування рішення парламенту. 14 травня Верховна Рада відхилила їх значною більшістю голосів. Того ж дня закон підписав спікер Андрій Парубій, а чинний тоді Президент Петро Порошенко зробив це 15 травня. У газеті «Голос України» текст документа опублікували 16 травня. Тож переважна частина його норм набула чинності за два місяці – тобто 16 липня. Водночас 21 червня депутати з фракції «Опозиційний блок» передали до Конституційного Суду подання про визнання мовного закону таким, що суперечить Конституції.

Навколомовні події в Україні мали відгук і на міжнародній арені. Так, болісно відреагувала на новий закон про державну мову Угорщина, вбачаючи в його положеннях порушення прав національних меншин [4].

Не лишилася байдужою до появи важливого для України документа й Росія: відразу в травні РФ намагалася скликати засідання Ради Безпеки ООН для обговорення нашого мовного закону, однак його заблокували партнери України. 16 липня, коли закон набув чинності, Росії вдалося досягти мети. Перебіг

засідання, однак, показав, що більшість держав не бачила потреби у скликанні Радбезу щодо українського закону, але його проведення дозволило нагадати світові про справжні загрози міжнародному миру та безпеці в Україні й показати, що проблема насправді полягає в Росії [5].

Тож як закарпатські медіа реагували на ці та інші мовнополітичні події – у нашому дослідженні. За джерела емпіричного матеріалу взято публікації найбільш відвідуваних новинних сайтів Закарпаття.

Сайт Медіацентру УжНУ, що є складником вебпорталу Ужгородського національного університету, будучи насамперед корпоративним інформресурсом, вирізняється оригінальним контентом, тож є одним із джерел інформації для популярних онлайн-медіа краю. Пильну увагу до мовнополітичної проблематики сайт Медіацентру засвідчує, зокрема, відкриттям окремого розділу «Мовні справи». Представлені там публікації характеризуються широким тематичним і проблемним спектром. Читача інформують про мовнополітичні події загальнодержавного значення (ухвалення, підписання закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та набуття ним чинності; затвердження нового Українського правопису), регіональні мовнополітичні виклики та участь представників Ужгородського університету в активному пошуку шляхів реагування, в обговоренні й розв'язанні складних питань міжетнічного діалогу; поширенні досвіду інших країн, зокрема Балтії, щодо захисту національних державних мов, імплементації мовного законодавства тощо [6].

Матеріали мовнополітичного характеру Медіацентру УжНУ, сайту МОНУ активно републікує «Освітній портал Закарпаття» [7], значно розширюючи аудиторію читачів, у тому числі й за межі області, адже вебресурс входить до джерел наповнення новинної стрічки «UKR.NETу».

Розлогі публікації, присвячені мовній ситуації на Закарпатті, зокрема в системі шкільної освіти, трапляються на сайті «Uzhgorod.net.ua» [напр., 8]. Всі вони є передруками з інших джерел, однак за використаними заголовками й самим контентом можна простежити чітку державницьку позицію редакції медіа, що максимально вибудована на принципах толерантності й неупередженості і засвідчує як мінімум небайдуже ставлення до важливих суспільно-політичних питань в Україні.

Найвідвідуваніші новинні ресурси області «Закарпаття онлайн» [9] та «Mukachevo.net» [10] також демонструють проукраїнський вектор у висвітленні мовної проблематики, переважно перепублікуючи короткі замітки про найголовніші навколотовні події з інших інформаційних ресурсів зі внутрішніми перехресними гіперпосиланнями на матеріали подібної тематики.

Редакційна позиція «Закарпаття онлайн» досить чітко проявляється і завдяки підходу до модерування коментарів до публікацій та через дискусії з читачами. Показовим щодо цього є, наприклад, набір коментарів до публікації про ухвалені наприкінці травня 2019 року депутатами обласної ради звернення до Президента Володимира Зеленського розглянути можливість направлення мовного закону до Конституційного Суду України через нібито звуження прав нацменшин. Позиція редакції вимальовується, зокрема, з прихильного ставлення до твердження одного з читачів про те, що у своєму зверненні депутати-підписанти слово в слово повторюють те, що їм надіслали з Будапешта, тож Закарпатська облрада нагадує своєрідну філію угорського МЗС (23.05.2019).

«Закарпаття онлайн», крім того, ще до парламентських виборів турбувалося, що в Офісі вже чинного Президента Володимира Зеленського можуть запропонувати референдум про статус регіональної для російської мови на території Донецької та Луганської областей (2.07.2019).

«Mukachevo.net» інформувало про реакцію на ухвалення українського закону Угорщини, яка у відповідь збільшила фінансову підтримку закарпатським угорцям у вигляді соціального пакету майже вдвічі проти 2015 р. (йдеться про суму допомоги, що перевищує 2,5 мільярди форинтів). Наведено фрагмент із заяви Державного секретаря з питань національної політики Угорщини Арпада Яноша Потапі, який вважає підписання закону Президентом України «підривом прав національних меншин» (16.05.2019).

Цей же ресурс робить акцент на тому, як народні депутати від Закарпаття проголосували за мовний закон: «за» – Роберт Горват, Валерій Лунченко, Іван Крулько, «утримались» – Іван Балоба, Віктор Балоба, «не голосував» – Михайло Ланьо, «відсутні» – Василь Петьовка, Василь Брензович та Павло Балоба, – таким чином, підтримали документ троє з дев'яти (25.04.2019).

З іншого боку, матеріали мовнополітичного характеру на сайті каналу «Перший кабельний» [11] підтверджують небезпідставність пов'язування цього медіаресурсу з особою Віктора Медведчука. Так, іще в січні 2017 року тут перепубліковано роз'яснення провідника політики В. Путіна в Україні щодо можливих наслідків ухвалення нового проєкту закону про державну мову. Найяскравішою характеристикою згаданого документа для промосковського політика є словосполучення «лінгвістичний геноцид», а найпершим результатом – посилення розколу в суспільстві за національними і мовними ознаками (30.01.2017).

Передбачувано у цьому контексті звучить заголовок матеріалу квітня 2019 р. («10 років за заклики до двомовності: що говориться в законі про мову, який прийняла Рада?»), що за змістом є нібито нейтральним, щоправда, висвітлює перебіг подій з покликанням на сайт «Страна», теж сумнівної репутації (25.04.2019).

Парадоксально для країни з одною державною мовою звучить заголовок матеріалу ще одного сайту «PMG.ua» [12]: «Закарпатські угорці скаржаться, що бюлетені написані українською мовою» (31.03.2019). Такі факти лише підтверджують, що значна частина угорськомовних громадян України не знає державної мови, отже, не дотримується законів країни, в якій проживають, а засоби масової інформації свідомо чи несвідомо вдаються до антидержавної пропаганди. Офіційне звернення Товариства угорської культури Закарпаття до тоді чинного Президента Петра Порошенка з проханням не підписувати мовний закон через нібито «дискримінаційність» сайт подає під заголовком «Підписання закону про мову обурило угорців Закарпаття» (15.05.2019). Тональність назви, видається, навіює читацькій аудиторії щонайменше насторожене сприйняття закону.

Сподівання на те, що до закону про мову внесуть зміни, підкреслюючи його нібито недосконалість, плекають і на сайті «Голос Карпат», де ключовою цитатою публікації стає пряма мова безіменного представника партії «Слуга народу»: «Українська – єдина державна мова, з цим ніхто не сперечається. Але в цій сфері повинна працювати система пряників, а не кнутів. Штрафувати за те, що людина говорить російською, – це маячня. Думаю, найближчим часом до закону буде внесено зміни» [13].

І хоч кількість читачів на цих сайтах порівняно невисока, за умов гібридної війни з Росією в країні, яка зобов'язана дбати про свій простір, інформаційний зокрема, такі факти не можуть не турбувати. Разом з тим радує, що аудиторія вебресурсів, які стоять на твердих державницьких позиціях у мовному питанні, набагато численніша, що дає підстави сподіватися на зміцнення націєцентричної свідомості більшої частини українського соціуму на Закарпатті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проект Закону «Про повну загальну середню освіту». *Урядовий портал*. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-presentation-2019/03.2019/MON-NEW-ZAKON-12-03-2019-2-%D1%84%D1%96%D0%BD_cory.pdf (дата звернення: 30.08.2019).
2. Про затвердження дорожньої карти імплементації статті 7 Закону України «Про освіту» в закладах загальної середньої освіти на 2019-2023 роки. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-dorozhnoyi-karti-implementaciyi-statti-7-zakonu-ukrayini-pro-osvitu-v-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-na-2019-2023-roki> (дата звернення: 29.08.2019).
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 23.08.2019).
4. Підписання закону про мову обурило угорців Закарпаття. *PMG.ua*. <https://pmg.ua/life/79979-pidpysannya-zakonu-pro-movu-oburylo-ugorciv-zakarpattya> (дата звернення 2.09.2019).
5. Британія в ООН: “Мовний” Радбез показав світу, що проблема насправді – у Росії. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2741637-britania-v-oon-movnij-radbez-pokazav-svitu-so-problema-naspravdi-u-rosii.html> (дата звернення: 22.08.2019).
6. Мовні справи. *Медіацентр УжНУ*. URL: <https://mediacenter.uzhnu.edu.ua/spravu-movni> (дата звернення: 22.08.2019).
7. Галина Шумицька презентувала монографію про мовну ситуацію на Закарпатті. *Освітній портал Закарпаття*. URL: <https://osvita.uz.ua/galyna-shumytska-prezentovala->

- monografiyu-pro-movnu-sytuatsiyu-na-zakarpatti (дата звернення: 23.08.2019).
8. Коли рідна мова не українська: як на Закарпатті навчаються угорською, словацькою та румунською мовами. *Uzhgorod.net.ua*. URL: <http://uzhgorod.net.ua/news/140587> (дата звернення: 23.08.2019).
 9. Інтернет-видання «Закарпаття онлайн Beta». URL: <https://zakarpattyua.net.ua> (дата звернення: 13.09.2019).
 10. Закарпатський інформаційно-діловий портал «Mukachevo.net». URL: <http://www.mukachevo.net> (дата звернення: 13.09.2019).
 11. Перший кабельний. URL: <https://pershij.com.ua> (дата звернення: 13.09.2019).
 12. PMG.ua. URL: <https://pmg.ua> (дата звернення: 3.09.2019).
 13. У Зеленського хочуть внести зміни до Закону про мову. *Голос Карпат*. URL: <https://goloskarpat.info/society/5d39fcac0aee5> (дата звернення: 1.09.2019).